

**REPUBLIKA SLOVENIJA
USTAVNO SODIŠČE**

Številka: U-I-22/99

**Odklonilno ločeno mnenje sodnice dr. Wedam-Lukić,
ki se mu pridružuje sodnik dr. Fišer**

Pobudnik je izpodbijal določbo drugega odstavka 72. člena Zakona o denacionalizaciji (v nadaljevanju: ZDen), ki se glasi: " Odškodninski zahtevki iz naslova nemožnosti uporabe oziroma upravljanja premoženja ter iz naslova vzdrževanja nepremičnin v času od podržavljenja do dneva uveljavitve tega zakona, se ne priznajo".

Po pobudnikovem mnenju je ta določba v nasprotju z načeli pravne države (2. člen Ustave), "ker z uporabo razlagalnih argumentov, ki jih pozna pravna stroka, ni mogoče priti do njenega pomena".

Pobudnik meni, da stališče Vrhovnega sodišča, da se odškodninski zahtevki iz naslova neuporabe nepremičnin od ZDen naprej priznavajo, ni pravilno. Vrhovno sodišče je svojo razlago utemeljilo z argumentom contrario, ki po pobudnikovem mnenju v primeru negativne norme sploh ne pride v poštev, poleg tega pa naj bi bilo priznavanje takšnih odškodninskih zahtevkov že samo po sebi v nasprotju z ustavo.

Ustavno sodišče je z večino glasov odločilo, da izpodbijana določba ni v neskladju z Ustavo. V 9. točki obrazložitve je izrecno pritrnilo stališču Vrhovnega sodišča, da je zakonodajalec z izpodbijano določbo izključil samo odškodninske zahtevke za čas od podržavljenja do uveljavitve ZDen, ne pa tudi za čas po njegovi uveljavitvi, z utemeljitvijo, da bi lahko zakonodajalec ta čas opredelil vse do pravnomočnosti odločbe o denacionalizaciji, vendar tega ni storil. Tudi po mnenju Ustavnega sodišča je z uporabo metod razlage, ki jih pozna pravna stroka, mogoče ugotoviti, da ima izpodbijana odločba dvojni pomen: izključuje zahtevke iz naslova podržavljenega premoženja pred uveljavitvijo ZDen in jih omogoča po njegovi uveljavitvi (13. točke obrazložitve).

Glavovala sem proti takšni odločitvi, razloge za to pa bom poskušala pojasniti v svojem ločenem mnenju.

Ob obravnavanju zadeve se je najprej postavilo vprašanje, kaj je predmet presoje Ustavnega sodišča: določba drugega odstavka 72. člena ZDen kot taka, ali vsebina, kakršno ji je s svojo razlago dalo Vrhovno sodišče. Tudi sama sem mnenja, da priznavanje odškodninskih zahtevkov od uveljavitve ZDen dalje samo po sebi ni v neskladju z Ustavo (glede tega se zato strinjam s stališčem, izraženim v 14. točki obrazložitve večinske odločbe), vendar tudi ne bi bila v neskladju z Ustavo ureditev, ki takih zahtevkov ne bi priznavala, čemur ni v razpravi o obravnavani zadevi nihče ugovarjal. Vendar je težišče problema drugje gre za to, ali je izpodbijano določbo sploh mogoče razumeti tako, kot jo razume Vrhovno sodišče.

Ustavno sodišče je že večkrat poudarilo (med drugim tudi v 21. točki obrazložitve odločbe št. U-I-72/93 z dne 20. 4. 1995, Uradni list RS, št. 24/95 in OdlUs IV, 42, citirane v večinski odločbi), da denacionalizacija ne pomeni vzpostavitve stanja, kakršno je nastalo z nacionalizacijo, za nazaj, ampak iz gospodarskih in političnih razlogov (lastninjenje in odprava krivic) na novo ureja lastninska razmerja z učinkom za naprej.

Zato se upravičencem pravno formalno podržavljeno premoženje ne vrne, ampak pridobijo na njem lastninsko pravico šele s pravnomočnostjo odločbe o denacionalizaciji. Iz tega sledi, da denacionalizacijski upravičenci po splošnih pravilih civilnega prava ne morejo imeti nikakršnih odškodninskih zahtevkov "iz naslova nemožnosti uporabe oziroma upravljanja premoženja", na drugi strani pa tudi nikakršnih obveznosti v zvezi z vzdrževanjem stvari, do trenutka pravnomočnosti

oziroma dokončnosti odločbe o denacionalizaciji. Tega se je očitno zavedalo tudi Vrhovno sodišče. Glede pravne narave zahtevka iz drugega odstavka 72. člena ZDen je zavzelo stališče, da ne glede na poimenovanje ne gre za odškodninski zahtevek v klasičnem pomenu, kot je opredeljen v ZOR, saj ne gre za nedopustno ravnanje denacionalizacijskega zavezanca in tudi ne za njegovo subjektivno ali objektivno odškodninsko odgovornost. Po mnenju Vrhovnega sodišča tudi ni mogoče uporabiti določb o pogodbeni odškodninski odgovornosti, saj med denacionalizacijskimi upravičenci in denacionalizacijskimi zavezanci pogodb ni bilo, niti določb o obogatitvenih zahtevkih, ker ne gre za vračanje koristi, ki bi jo neupravičeno dosegel denacionalizacijski zavezanec, prav tako pa ne pride v poštev uporaba stvarnopравnih zahtevkov. Pravna podlaga za obravnavanje teh zahtevkov naj bi bila zato izključno v drugem odstavku 72. člena ZDen. Šlo naj bi za nadomestilo, odmeno, odškodovanje denacionalizacijskega upravičenca za izgubo tiste koristi, ki bi jo upravičenec sam dosegel, če bi nepremičnino lahko uporabljal oziroma upravljal (npr. sklep II Ips 218/97, objavljen v Zbirki odločb Vrhovnega sodišča RS - Civilni oddelek - 1998, 65).

Sklepanje po nasprotnem razlogovanju (*argumentum a contrario*) je ena od metod pravne argumentacije. Pavčnik navaja, da to pomeni, da določena pravna posledica velja samo za tisti konkretni dejanski stan, ki izpolnjuje izrecno navedene predpostavke zakonskega (abstraktnega) dejanskega stanu (Teorija prava, Ljubljana 1997, str. 381). In v nadaljevanju: "Izhodišče za *argumentum a contrario* je ugotovitev, da so vse sestavine zakonskega (abstraktnega) dejanskega stanu razlog, ki terjajo določeno pravno posledico. Te sestavine morajo biti opredeljene dovolj določno in intenzivno, ker edino tako lahko z zanesljivostjo sklepamo, da pravna posledica velja samo za zakonski dejanski stan s takšnimi sestavinami oziroma da za dejanski stan, ki teh sestavin nima, ta posledica ne velja." V konkretnem primeru je bistvena sestavina dejanskega stanu, ki naj bi izključevala "odškodninske" zahtevke, čas uveljavitve ZDen. Vendar menim, da lahko zakon izključi samo tiste zahtevke, ki bi sicer obstajali, in da lahko samo v tem primeru velja, da za dejanski stan, ki te sestavine nima (torej za čas po uveljavitvi ZDen) ta posledica (izključitev zahtevkov) ne velja. Ne morem pa se strinjati s stališčem, da je zakonodajalec s tem, ko je za čas do uveljavitve ZDen izključil "odškodninske" zahtevke, ki jih upravičenci tudi sicer ne bi imeli, ustvaril pravno podlago za uveljavljanje nekaterih povsem specifičnih zahtevkov - ki niso niti odškodninski, niti obogatitveni, niti stvarnopравni - za čas od uveljavitve ZDen dalje. Pridružujem se tistim (glej Zobec, O uveljavljanju zahtevkov za nemožnost uporabe denacionaliziranega premoženja, Pravna praksa, št. 19- 20/99) ki menijo, da je mogoče izpodbijano določbo razumeti tudi drugače - preprosto tako, da določa samo tisto, kar je v njej zapisano. Kot je razvidno iz zakonodajnega gradiva, je zakonodajalec predlog izpodbijane določbe utemeljeval s tem, da je hotel izključiti pravico zahtevati odškodnino zaradi neuporabe stvari (obrazložitev osnutka ZDen, Poročevalec Skupščine RS, št. 7/91, str. 17) oziroma možnost, da bi se pri izračunavanju odškodnine za poddržavljeno premoženje upošteval tudi izgubljeni dobiček (obrazložitev predloga ZDen, Poročevalec Skupščine RS, št. 21/91, str. 26), ker bi to pomenilo preveliko finančno breme za družbo. Izrecno je bil zavrnjen tudi predlog, da naj bi se poddržavljeno premoženje vračalo *ex lege*. Tudi iz sistematike ZDen izhaja, da je bil namen izpodbijane določbe omejitev višine odškodnine za denacionalizirano premoženje.

Določba je vključena v VI. poglavje, ki ima naslov "Druga odškodninska razmerja in dedovanje", v prvem odstavku istega člena pa so določeni pogoji, pod katerimi se pri odločanju o denacionalizaciji upoštevajo odškodnine, dane za poddržavljeno premoženje. Predlagatelj ni niti posredno omenil kakšnega drugega namena te določbe, niti se ni izjavil o tem, kaj naj bi veljalo po uveljavitvi ZDen.

V razpravi se je postavilo tudi vprašanje, ali ni mogoče do enakega rezultata priti tudi s pomočjo drugih metod razlage (npr. sklepanja po analogiji). To vprašanje v večinski odločbi sicer ni elaborirano, da je bila ta možnost upoštevana vsaj kot eden od argumentov, pa je razvidno iz 11. točke obrazložitve. V njej Ustavno sodišče ugotavlja, da je pri denacionalizacijskih upravičenjih mogoče uporabiti tudi instrumente klasičnega civilnega prava, v obravnavanem primeru zlasti institut dobre vere, saj denacionalizacijski zavezanci od uveljavitve ZDen dalje niso mogli biti več prepričani, da bodo obdržali premoženje, ki je bilo poddržavljeno. Ustavno sodišče je pri tem očitno primerjalo položaj denacionalizacijskega zavezanca po uveljavitvi ZDen s položajem dobrovernega posestnika, ki od trenutka, ko mu je bila vročena tožba lastnika za izročitev stvari, postane nedobroveren.

Vprašanje je, ali je analogija s položajem toženega dobrovernega posestnika ustrezna. Sklepanje po analogiji (od podobnega na podobno) temelji na predpostavki, da se neposredno pravno urejeni

dejanski stan in neposredno pravno neurejeni dejanski stan ujemata v bistvenih lastnostih, tako da lahko sklepamo, da tudi za podobni primer velja pravna posledica, ki je določena za neposredno pravno urejenega (Pavčnik, Teorija prava, str. 375). Vprašanje je, ali je v obravnavanem primeru tako. Odgovornost (tako dobrovernega kot nedobrovernega) posestnika za plodove in druge koristi temelji na okoliščini, da uporablja in izkorišča stvar, katere lastnik je nekdo drug, to pomeni, da jo ima v posesti brez pravne podlage. Njegova dobrovernost oziroma slabovernost je pomembna le za obseg odgovornosti (glej 38 in 39. člen ZTLR). Tudi dobroverni posestnik odgovarja za koristi (stvarne in pravne plodove, kakor tudi za koristi uporabe) po splošnih kondikcijskih pravilih; razlika v primerjavi s slabovernim in toženim posestnikom pa je v tem, da mora ta izročiti tudi plodove, ki jih ni pobral oziroma jih nima več (Sajovic, Osnove civilnega prava, Stvarno pravo I, Ljubljana 1992, str. 62). Kot je bilo že povedano, pa postane denacionalizacijski upravičenec lastnik vrnjenih stvari šele s pravnomočnostjo oziroma dokončnostjo denacionalizacijske odločbe, zato denacionalizacijski zavezanec vse do tega trenutka ne uporablja stvari brez pravne podlage. Takšnega mnenja je bilo očitno tudi Vrhovno sodišče, ki je izreklo, da ti zahtevki niso niti odškodninski, niti obogatitveni, niti stvarnopravni, temveč temeljijo izključno na drugem odstavku 72. člena ZDen.

Zato mislim, da bi moral zakonodajalec, če bi hotel za čas od uveljavitve ZDen dalje denacionalizacijskim upravičencem priznati pravico do "odškodninskih" zahtevkov, ki jih ti po splošnih pravilih civilnega prava ne bi imeli, to izrecno povedati. Ker tega ni storil, bi bilo treba po mojem mnenju šteti, da zanje ni pravne podlage, Ustavno sodišče pa bi lahko poseglo v takšno ureditev le, če bi ocenilo, da je v neskladju z Ustavo.

Končno se postavlja vprašanje, ali bi morda v postopku abstraktne presoje zadoščala ugotovitev, da razlaga neke zakonske določbe po vsebini ni v neskladju z Ustavo, ne da bi se bilo treba pri tem spuščati v vprašanje, ali je takšna razlaga v skladu z metodami razlage, ki jih pozna pravna stroka. Na tak način odloča Ustavno sodišče v postopkih z ustavnimi pritožbami, kjer se ne spušča v presojo pravilnosti uporabe materialnega prava same po sebi, temveč preizkuša le, ali so bile z izpodbijano odločbo kršene človekove pravice. Ustavno sodišče razveljavi izpodbijano odločbo le, če ugotovi, da odločitev sodišča temelji na kakšnem, z vidika varstva človekovih pravic nesprejemljivem stališču, ali če je tako očitno napačna ter brez razumne pravne podlage, da jo je mogoče oceniti za arbitrarno oziroma samovoljno (tako npr. v sklepu št. Up-103/97 z dne 26. 2. 1998 - OdlUS VII, 118). V konkretnem primeru pa ne gre za odločanje o ustavni pritožbi, temveč za presojo ustavnosti zakona. Ne glede na to, kako bi Ustavno sodišče odločilo, če bi se z uporabo izpodbijane določbe srečalo v postopku z ustavno pritožbo, pa nisem prepričana, da je mogoče smiselno enako metodo uporabiti tudi v postopku abstraktne presoje. Ustavno pritožbo je mogoče po šesti alineji 160. člena Ustave vložiti samo zaradi kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin, zato je presoja, ali je v izpodbijani odločbi zavzeto pravno stališče v skladu z načeli pravne države (2. člen Ustave), izključena. Pri odločanju o skladnosti zakona z Ustavo pa pride v poštev tudi presoja s stališča 2. člena Ustave.

Načela pravne države vsebujejo tudi zahtevo, da so zakonske norme jasne, razumljive in nedvoumne. S tem v zvezi je Ustavno sodišče že zavzelo stališče, da krši načela pravne države predpis, iz katerega ne more povprečen, tudi prava nevešč občan, zanesljivo razbrati svojega položaja (glej npr. odločbo št. U-I- 64/78 z dne 7. 5. 1998 - OdlUS VII, 78). Vprašanje je, ali so v obravnavanem primeru denacionalizacijski zavezanci oziroma denacionalizacijski upravičenci ob uveljavitvi ZDen mogli vedeti, kakšne pravice oziroma obveznosti zanje izvirajo iz izpodbijane določbe. Tega ne more spremeniti niti to, da je določbi nekaj let po uveljavitvi Zakona Vrhovno sodišče dalo vsebino, ki samo po sebi ni v neskladju z Ustavo, saj jo je mogoče razlagati tudi na drug ustavnoskladen način.

Večinska odločba na navedena vprašanja, na katera sem opozorila že v razpravi, ker se mi zdijo za odločitev o tej zadevi bistvenega pomena, ne daje odgovora, zato zanjo nisem mogla glasovati.

dr. Dragica Wedam-Lukić

dr. Zvonko Fišer